

Bijlagen

- Bijlage 1 – Stressvolle gebeurtenissen (aflopend van zeer naar weinig stressvol) – 141
- Bijlage 2 – Stress Draaglast Schaal (SDS) – 143
- Bijlage 3 – Perceived Stress Reactivity Scale (PSRS) – 145
- Bijlage 4 – Perceived Stress Scale (PSS) bestemd voor adolescenten – 147
- Bijlage 5 – Symptomen van het posttraumatische stresssyndroom (DSM-IV) – 149
- Bijlage 6 – Wijzigingsvoorstellen en voorgestelde aanpassingen – 151
- Bijlage 7 – De PTSD-Checklist (PCL) – 153
- Bijlage 8 – De Ego Veerkracht Schaal – 155
- Bijlage 9 – Reacties van jeugdigen op een echtscheiding – 157
- Bijlage 10 – Typeringen samenleving (korte beschrijvingen) – 159
- Bijlage 11 – Korte beschrijving van concrete veranderingen in de samenleving – 163
- Bijlage 12 – Eustress vragenlijst (O’Sullivan, 2011) – 167

Bijlage 1 – Stressvolle gebeurtenissen (aflopend van zeer naar weinig stressvol)

- Dood van een van de ouders
- Scheiding
- Apart wonen van de ouders
- Het kind raakt gehandicapt (door ziekte of ongeluk)
- Dood van broer of zus
- Kind is slachtoffer van geweld
- Een van de ouders is slachtoffer van geweld
- Hernieuwd huwelijk van een van de ouders
- Opname van het kind in het ziekenhuis
- Opname van een van de ouders in het ziekenhuis
- Dood van een boezemvriend(in)
- Ontdekking van het kind dat het is geadopteerd
- Toenemende conflicten tussen de ouders
- Geboorte van een broertje of zusje
- Verandering van school
- Verhuizing van het gezin
- Verandering van de werkkring van de vader of moeder, waardoor hij/zij vaker van huis is
- Arrestatie van een van de ouders
- Moeder begint buitenshuis te werken
- Opname van broer of zus in het ziekenhuis
- Verlies van baan door een van de ouders
- Dood van een grootouder
- Broer of zus verlaat het huis
- Broer of zus heeft ernstige problemen
- Verslechtering van de financiële positie van de ouders
- Een van de ouders gaat in therapie

Bijlage 2 – Stress Draaglast Schaal (SDS)

De onderstaande vragen worden gescoord op een vijfpuntsschaal lopend van *helemaal niet* tot *heel erg*.

Hoe heb je je de laatste week gevoeld?

- kalm
- gespannen
- tekortgeschoten
- vol vertrouwen
- niet vooruit te branden
- gebukt onder je verantwoordelijkheden
- iedereen was tegen je
- onvoldoende tijd om alles te doen wat je wilde
- opgejaagd
- er niet tegenop kunnen
- te veel dingen aan je hoofd
- alles liep mis
- machteloos
- te veel hooi op de vork genomen
- niet alles meer onder controle
- dingen stapelden zich op
- te snel moeten besluiten
- je afvragend wat er nog meer kan misgaan
- geen tijd om uit te blazen
- erger kon het niet gaan
- er geen gat in zien
- neiging om het bijltje erbij neer te gooien
- te veel aan je kar hangen
- te veel te doen in te weinig tijd

Bijlage 3 – Perceived Stress Reactivity Scale (PSRS)

De vragenlijst vraagt eerst je reactie op vier situaties die je mogelijk hebt meegemaakt. Je hebt steeds de keuze uit drie antwoorden.

1. Als taken en plichten me te veel worden ...
 - a. blijf ik rustig;
 - b. voel ik me ongemakkelijk;
 - c. word ik nerveus.
2. Wanneer ik me wil ontspannen ...
 - a. vind ik dat moeilijk;
 - b. lukt me dat ten slotte;
 - c. heb ik daar geen problemen mee.
3. Wanneer ik conflicten heb die niet meteen zijn op te lossen ...
 - a. leg ik die even terzijde;
 - b. houdt het me bezig;
 - c. trek ik me dat erg aan.
4. Wanneer ik een fout maak ...
 - a. blijf ik vol vertrouwen;
 - b. twijfel ik aan mezelf;
 - c. denk ik vaak dat ik het niet kan.

Tot zover de eerste vier situaties. Ze geven je een indruk van de aard van de vragenlijst. Leef je nu in de volgende situaties in en formuleer zelf hoe jij zou reageren.

5. Wanneer ik ten onrechte kritiek krijg ...
6. Wanneer ik in discussie ga met anderen ...
7. Wanneer ik weinig tijd heb om iets af te krijgen ...
8. Wanneer ik me onzeker voel in sociale situaties ...
9. Wanneer ik vrij ben na een dag hard werken ...
10. Wanneer het niet gaat zoals ik zou willen ...
11. Wanneer ik een doel niet heb gehaald ...
12. Wanneer anderen kritiek op mij hebben ...
13. Wanneer ik een beetje tekortschiet ...
14. Wanneer ik te veel dingen moet doen in te weinig tijd ...
15. Wanneer ik een taak niet heb volbracht ...
16. Wanneer ik onder stress sta ...
17. Wanneer het werk me boven het hoofd groeit ...
18. Wanneer ik voor de klas of een groep een verhaal moet houden ...

Bijlage 4 – Perceived Stress Scale (PSS) bestemd voor adolescenten

*De items in deze schaal vragen naar je gevoelens en gedachten in de **afgelopen maand**.*

		nooit	bijna nooit	soms	dik- wijls	heel vaak
		0	1	2	3	4
1.	Hoe vaak raakte je van slag omdat er iets onverwachts gebeurde?					
2.	Hoe vaak had je het gevoel dat het je niet lukte om alles onder controle te houden?					
3.	Hoe vaak voelde je je gestrest en nerveus?					
4.	Hoe vaak had je het gevoel dat je je persoonlijke problemen aankon?					
5.	Hoe vaak had je het gevoel dat de dingen gingen zoals jij dat wilde?					
6.	Hoe vaak heb je ervaren dat je niet alle dingen aankon die je had te doen?					
7.	Hoe vaak heb je je ergernissen moeten inhouden?					
8.	Hoe vaak heb je het gevoel gehad dat jou niets kon gebeuren?					
9.	Hoe vaak heb je je opgewonden over dingen waarop je geen invloed had?					
10.	Hoe vaak heb je ervaren dat het huiswerk zich zo hoog opstapelde dat je het niet meer aankon?					

De telling bij de vragen 4, 5 en 8 dient omgedraaid te worden voor een goede uitslag. Wie meer scoort dan 14 punten zit boven het stressgemiddelde.

Bijlage 5 – Symptomen van het posttraumatische stresssyndroom (DSM-IV)

Er is sprake van een traumatische gebeurtenis als:

- de betrokkene een of meer gebeurtenissen heeft meegemaakt die een feitelijke of dreigende dood of ernstige verwonding met zich meebracht, en
- deze gepaard gaat met intense angst, hulpeloosheid en afschuw.

Er is sprake van een posttraumatische stressstoornis (PTSS) als zich op de volgende drie gebieden minstens een vaststaand aantal symptomen voordoet:

1. De traumatische gebeurtenis wordt telkens herbeleefd. Om van een PTSS te kunnen spreken, moet minstens één van de volgende vijf symptomen aanwezig zijn.
 - Herhaald opkomen van beelden die aan de gebeurtenis herinneren.
 - Akelig dromen.
 - Van tijd tot tijd opnieuw beleven van de traumatische gebeurtenis.
 - Intense verwarring en droefheid als de gebeurtenis weer ter sprake komt.
 - Fysiologische reacties als de gebeurtenis ter sprake komt.
2. Aanhoudend wordt getracht de prikkels te vermijden die aan het trauma doen herinneren, waardoor er zich gevoelens van afstomping ontwikkelen. Er dienen minstens drie van de zeven symptomen aanwezig te zijn.
 - Gedachten en gevoelens vermijden die aan de gebeurtenis doen herinneren.
 - Mensen en plaatsen vermijden.
 - Onvermogen om zich belangrijke aspecten van de gebeurtenis te herinneren.
 - Verminderde belangstelling voor activiteiten.
 - Gevoelens van vervreemding, onthechting.
 - Gevoelens niet kunnen uiten.
 - Geen verwachtingen van de toekomst.
3. Er is sprake van aanhoudende verhoogde prikkelbaarheid. Minstens twee van de volgende vijf symptomen dienen aanwezig te zijn.
 - Moeite met slapen.
 - Prikkelbaar.
 - Concentratieproblemen.
 - Overmatig waakzaam.
 - Schrikachtig.

Bijlage 6 – Wijzigingsvoorstellen en voorgestelde aanpassingen

- Scheeringa, Zeanah & Cohen (2011) stellen voor om de volgende wijzigingen aan te brengen.
- Voor *peuters/kleuters* is het van belang rekening te houden met de volgende punten.
 - De traumatische gebeurtenis kan meer oproepen dan alleen angst, hulpeloosheid en afschuw; ook piekeren, huilen, verdriet en verwarring kunnen het gevolg zijn.
 - Verlaag de drempel bij de categorie *vermijden van prikkels die doen denken aan de traumatische gebeurtenis* van drie naar één item.
 - Bij herbeleving ook rekening houden met de emoties.
 - Splits de categorie van vermijding in twee aparte categorieën: *vermijding* en *afstomping*.
 - In de categorie *prikkelbaarheid* toevoegen: zelfdestructief gedrag of roekeloos gedrag.
 - Voor basisschoolkinderen en jonge adolescenten stellen genoemde critici het volgende voor.
 - Uitbreiding van traumatische gebeurtenissen met: verlies van ouder (ook plaatsing in een pleeggezin), letsel en andere voor basisschoolkinderen potentieel traumatische gebeurtenissen.
 - Afschuw, hulpeloosheid en intense angst weglaten.
 - Houd er rekening mee dat schoolkinderen die langdurig in een traumatische situatie verkeerden niet altijd in staat zijn dat te verwoorden.
 - Vermijding ook hier terugbrengen van drie naar één symptoom van de zeven.

Een groep vooraanstaande psychiaters van Engelse, Canadese, Zwitserse en Amerikaanse universiteiten (Brewin, Lanius, Novac, Schnyder & Galea, 2009) stelt een verkorting c.q. vereenvoudiging voor van zeventien naar zes symptomen, waarvan er minstens drie aanwezig moeten zijn om van PTSS te kunnen spreken.

- De traumatische gebeurtenis wordt telkens herbeleefd. Om van een PTSS te kunnen spreken moet minstens een van de volgende twee symptomen aanwezig zijn.
 - Herhaaldelijk terugkerend akelige dromen.
 - Overdag herhaaldelijk terugkerende beelden die aan de gebeurtenis herinneren.
- Aanhoudend wordt getracht de prikkels te vermijden die aan het trauma doen herinneren. Minstens een van de volgende twee symptomen moet aanwezig zijn.
 - Gevoelens, gedachten en gesprekken vermijden die herinneren aan het schokkende voorval.
 - Activiteiten, plaatsen en mensen vermijden die herinneren aan de traumatische gebeurtenis.
- Er is sprake van aanhoudende verhoogde prikkelbaarheid. Minstens een van de volgende twee symptomen behoort aanwezig te zijn.
 - Hyperalert.
 - Schrikachtig.

De groep voegt hieraan nog twee criteria toe.

- De stoornis moet meer dan een maand aanwezig zijn.
- De stoornis moet tot disfunctioneren leiden op school/werk en in het gezin.

Bijlage 7 – De PTSD-Checklist (PCL)

De PCL is een vragenlijst met zeventien verschillende items (Blanchard, Jones-Alexander, Buckley & Forneris, 1999). Er wordt gevraagd naar het optreden van de volgende verschijnselen die deel uitmaken van vier clusters.

- **Herbeleving**
 - indringende herhalingen van het gebeurde
 - flashbacks
 - raakt opgewonden van herinneringen
 - nare dromen
 - fysieke reacties op herinneringen

- **Vermijding**
 - wil niet meer aan het voorval denken
 - wil er niet meer aan herinnerd worden

- **Verdoving, vervlakking**
 - psychogene amnesie
 - kent geen plezier meer
 - raakt vervreemd van anderen
 - psychische verdoving
 - ziet geen toekomstperspectief

- **Prikkelbaarheid**
 - slaapproblemen
 - snel geïrriteerd
 - concentratieproblemen
 - hypergevoelig
 - schrikachtig

De scoring loopt van 1 = niet aanwezig tot 5 = heel sterk aanwezig. De gunstigste score is 17, de ongunstigste 85. Waar de grens ligt tussen wel/niet PTSS, is (nog) niet duidelijk. Een score van 45 of meer zou wijzen op PTSS.

Bijlage 8 – De Ego Veerkracht Schaal

Geef aan in hoeverre de volgende uitspraken op jou van toepassing zijn.

		niet	een beetje	erg	heel erg
		1	2	3	4
1.	Ik ben vrijgevig tegenover mijn vrienden.				
2.	Ik zet me snel over een tegenslag heen.				
3.	Ik vind het fijn om met iets nieuws of onverwachts in aanraking te komen.				
4.	Ik vind het fijn om iets te eten wat ik niet eerder heb gegeten.				
5.	Ik slaag erin om op andere mensen indruk te maken.				
6.	Ik word gezien als een erg actief persoon.				
7.	Ik neem graag verschillende wegen naar een mij bekende plaats.				
8.	Ik ben nieuwsgieriger dan de meeste andere mensen.				
9.	De meeste mensen die ik tegenkom zijn aardig.				
10.	Ik denk meestal goed na voor ik aan iets begin.				
11.	Ik houd ervan om nieuwe dingen te doen.				
12.	Mijn leven is vol dingen die me interesseren.				
13.	Ik zou me zelf graag omschrijven als een sterke persoonlijkheid.				
14.	Ik zet me redelijk snel over mijn boosheid heen.				

■ **Scoring**

47-56 = heel erg veerkrachtig

35-46 = erg veerkrachtig

23-34 = gemiddeld veerkrachtig

11-22 = niet erg veerkrachtig

0-10 = helemaal niet veerkrachtig

Bijlage 9 – Reacties van jeugdigen op een echtscheiding

■ Jonge kinderen

regressie	huilen
rusteloos	bedroefd
driftbuien	voelt zich schuldig
slaapproblemen	bang om alleen te worden gelaten
kan niet alleen zijn	erg afhankelijk
boosheid	terugtrekken

■ Schoolkinderen

bedroefd	boosheid
gedeprimeerd	preoccupatie met vertrek vader of moeder
hoopt op terugkeer ouder	minder contact met leeftijdgenoten
terugtrekken	schaamte
ontkennen	loyaliteitsconflicten
somatische klachten	fantaseren over hereniging
het hoofd niet bij het leren houden	gedragsproblemen
parentificatie	laag zelfbeeld

■ Adolescenten

boosheid	depressie
een van de ouders de schuld geven	loyaliteitsconflicten
ontkenning	acting-out-gedrag
somatische klachten	onzekerheid over de rol van vader of moeder
laag zelfbeeld	parentificatie
verdriet	toename van alcohol-/drugsgebruik
meer seksueel actief	terugtrekken

Bijlage 10 – Typeringen samenleving (korte beschrijvingen)

■ De technologische samenleving

Van alle ontwikkelingen is deze wel de meest ingrijpende. De onderlinge communicatiemogelijkheden en -middelen zijn drastisch veranderd. Men communiceert nu even gemakkelijk met de buurman als met een inwoner van Nieuw-Zeeland. Ook de uitwisseling van informatie verloopt sneller en efficiënter. De internationalisering neemt toe.

Vooraf voor het bedrijfsleven betekent de technologische ontwikkeling een enorme verandering. De nieuwe mogelijkheden vragen om werknemers met andere kwaliteiten. Het voert tevens tot andere werkwijzen, waarbij werknemers steeds meer thuis hun werk doen. Ook in het onderwijs speelt de computer een dominante rol. En op persoonlijk niveau vindt veel en steeds meer communicatie plaats via nieuwe apparatuur.

Ook de wijze waarop jeugdigen met elkaar omgaan verandert drastisch. Maar er doemen ook vragen op. Werkt bijvoorbeeld de elektronische communicatie tussen jongeren isolementverlagend of juist isolementverhogend? Gaan jeugdigen gebukt onder een overload aan informatie of stimuleert het hun?

Sommige wetenschappers denken dat de samenleving er als gevolg van de technologische ontwikkelingen heel anders gaat uitzien, met andere gezinstypen, andere manieren van leven, andere economieën en andere politieke conflicten (Toffler, 1980).

■ De prestatie maatschappij of competitieve samenleving

Wie in de samenleving wil meetellen en vooruit wil komen, moet prestaties neerzetten. Diploma's en opleidingen worden steeds belangrijker. De druk om prestaties te leveren (op school en op het werk) beperkt zich niet alleen tot het individu, maar geldt ook voor instellingen en bedrijven. Zij worden in toenemende mate afgerekend op hun prestaties.

Het gevaar dreigt dat het leveren van prestaties wordt overgewaardeerd. Daarmee groeit het risico dat jeugdigen die om allerlei redenen niet zo goed kunnen presteren, buiten de boot dreigen te vallen. Denk bijvoorbeeld aan jeugdigen met een handicap, jeugdigen die in een ongunstige (achterstand)situatie verkeren en aan jeugdigen met beperkte verstandelijke vermogens.

■ De consumptie maatschappij

De samenleving is steeds meer gericht op consumeren. Dat betreft in de eerste plaats eten en drinken. Het aantal openbare gelegenheden (cafés, restaurants, disco's e.d.) heeft zich de laatste decennia sterk uitgebreid. Consumeren heeft echter ook betrekking op het innemen van grote hoeveelheden immateriële zaken zoals nieuws en informatie. Het leven wordt er intenser, spannender en aangenamer door. *Don't worry, be happy.*

Hier dreigt een passieve houding te ontstaan. De mens wil bediend of vermaakt te worden. Jeugdigen lijken zich vooral in te spannen om te consumeren en consumeren niet om zich in te spannen.

■ De geïndividualiseerde samenleving

Waar men zich in het verleden nog bekommerde om het wel en wee van de buurman, raakt men tegenwoordig steeds meer in de ban van zichzelf. Ieder individu poogt zichzelf optimaal te ontplooiën. In deze ontwikkeling schuilt het gevaar dat de sterk overtrokken aandacht voor het eigen ik ertoe leidt dat er weinig of geen rekening wordt gehouden met anderen. Dat kan bijvoorbeeld tot gevolg hebben dat de ouders meer met hun eigen carrière bezig zijn dan met de opvoeding van hun kinderen. Een samenleving waarin iedereen gefocust is op zijn eigen belang, treft vooral de minst bedeelden en minst weerbaren. Het zijn de zwakkere jeugdigen die de dupe worden van een dergelijke ontwikkeling.

■ De gefragmenteerde samenleving

In het verlengde van de geïndividualiseerde samenleving ligt de gefragmentariseerde samenleving. Daarin wordt in toenemende mate zichtbaar dat in allerlei sectoren de aandacht beperkt blijft tot de eigen sector. Het gevaar dreigt dat de specifieke aandacht voor een bepaald deel of aspect van de samenleving tot verkokering leidt. De ene sector weet niet wat er in de ander sector gebeurt. Illustratief is de verkokering in de jeugdzorg, waar het dikwijls ontbreekt aan samenwerking en elke sector (ambulant, residentieel, daghulp en gezinsbegeleiding) een apart eiland vormt. Men ziet alleen het belang van de eigen organisatie of sector. Het risico is groot dat de samenleving uiteenvalt in losse verbanden, waardoor de oplossing van allerlei gemeenschappelijke problemen vertraagt en moeilijker wordt.

■ De rationele samenleving

De dominantie van de ratio lijkt geen grenzen te kennen. Allerlei problemen, variërend van verkeersproblemen tot organisatorische problemen, tracht men zoveel mogelijk rationeel op te lossen met de kennis die voorhanden is. Dat gebeurt niet alleen op macroniveau (hoe tackelen we het fileprobleem?), maar ook op microniveau (hoe kunnen we de medewerkers in een organisatie optimaal laten functioneren en samenwerken?).

Een overwaarding van de ratio heeft tot gevolg dat de samenleving steeds meer zaken zwart op wit wil vastleggen. Dat leidt tot een steeds meer geformaliseerde maatschappij waarin de burger verdwaalt in een woud van voorschriften, formulieren en regels. Het gevaar van inefficiëntie en rigiditeit dreigt. In een te rationele samenleving zal ook het menselijke aspect op de achtergrond raken, waardoor de onderlinge verhoudingen steeds meer verzakelijken.

■ De flexibele samenleving

De eenduidigheid in de samenleving heeft plaatsgemaakt voor veelkleurigheid. Was het destijds een keuze tussen het één of het ander, nu zijn er veel meer keuzemogelijkheden. De toegenomen differentiatie is op talrijke terreinen zichtbaar. Zo bestaat niet langer alleen het klassieke gezin met een (werkende) vader plus een (thuis voor de kinderen zorgende) moeder, maar zijn er verschillende alternatieve gezinstypen ontstaan. Ook in de politiek zien we differentiëring optreden. Links en rechts zijn niet meer zo simpel van elkaar te onderscheiden.

Het verlies aan eenduidigheid heeft de samenleving niet alleen een stuk aantrekkelijker gemaakt, maar ook heel wat moeilijker. Problemen kennen meerdere oplossingen. Zo is er bijvoorbeeld niet langer één therapie voor een bepaald probleem en is er evenmin één keuze bij het bestrijden van de werkloosheid.

Het gevaar bestaat dat flexibiliteit sluipenderwijs overgaat in neutraliteit, opportunisme of in een 'alles-moet-kunnen'-houding. Zo kan flexibiliteit in de opvoeding ertoe leiden dat er geen grenzen worden gesteld en er geen duidelijke normen en waarden meer zijn. Vandaag is het zo, morgen is het zo.

■ De uitsluitende of exclusieve maatschappij

Tot voor kort getrooste de samenleving zich veel moeite om mensen die buiten de boot dreigden te vallen binnen boord te houden. Zo'n samenleving wordt ook wel omschreven als een 'inclusive society' (Young, 1999). Dat betekent dat de samenleving (verzorgingsstaat) poogt afwijkende mensen zoveel mogelijk binnen de samenleving te houden, ook al is dat aan de periferie. De laatste jaren is er echter een verschuiving merkbaar naar een samenleving die mensen buitensluit. De samenleving voelt zich bedreigd door mensen die uit de pas lopen, zich afwijkend gedragen en zich niet houden aan regels en afspraken. Zij ondergraven de cohesie

en zorgen voor gevoelens van onrust en onveiligheid. Nu is men eerder en meer geneigd deze mensen in aparte instellingen onder te brengen.

De tolerantie ten aanzien van jeugdigen die zich misdragen neemt af. Maar ook jeugdigen met een andere achtergrond, een andere huidskleur of een afwijkend geloof lopen meer risico te worden gestigmatiseerd en te worden buitengesloten.

■ **De wegwerpmaatschappij**

Het is vaak goedkoper en gemakkelijker nieuw te kopen dan oud te herstellen. De afvalhopen zijn nog nooit zo groot geweest. Dat men allerlei gebruiksartikelen zo gemakkelijk weggooit, kan ertoe leiden dat men zich steeds minder hecht aan materiële goederen. In het verlengde hiervan bestaat de angst dat deze weggooihouding ook voor immateriële zaken zal gaan gelden. Relaties met anderen worden eerder beëindigd als ze niet bevallen en vervangen door andere, meer belovende contacten. Zo ook kunnen lastige kinderen en jongeren de dupe worden van ouders en verzorgers die eerder geneigd zijn afstand te nemen van deze jeugdigen en hen eerder buiten de deur te (laten) zetten als de conflicten en ruzies aanhouden ('throw-away youth').

Bijlage 11 – Korte beschrijving van concrete veranderingen in de samenleving

- **Het gezin**

- ■ **Toegenomen aantal echtscheidingen**

Ouders bleven vroeger langer bij elkaar. Zo bedroeg het aantal echtscheidingen in 1970 niet meer dan 10.000 en is dat in 2012 opgelopen tot 35.000 per jaar. Elk jaar zijn ruim 50.000 kinderen bij een echtscheiding betrokken.

- ■ **Meer en andere gezinstypen**

De rol van de man en de vrouw in het gezin is sterk veranderd. Een verandering die ook voor de manier van opvoeden consequenties heeft.

- ■ **Meer tweeverdieners**

Het aantal tweeverdieners in gezinnen is de voorbije jaren sterk gestegen. Die stijging zet zich nog steeds door. In 2007 bedroeg het aantal tweeverdieners 51%, terwijl in 2012 57% van de echtparen werkt.

- ■ **Kleinere huishoudens**

Grote gezinnen met vijf of meer kinderen komen vrijwel niet meer voor. Veel gezinnen tellen een of twee kinderen. Het gemiddelde aantal kinderen per gezin bedraagt 1,7.

- ■ **Oudere moeders**

Kinderen krijgen steeds oudere moeders. In 1990 was de gemiddelde moeder bij de geboorte van haar kind 27,6 jaar oud. In 2012 is die leeftijd opgelopen tot bijna 30 jaar gemiddeld.

- ■ **Meer kinderen in opvang**

Waar vroeger de kinderen thuis bleven tot zij naar de kleuterschool of naar het basisonderwijs gingen, gaan nu steeds meer kinderen al op zeer jonge leeftijd naar uiteenlopende vormen van opvang, zoals het kinderdagverblijf, de buitenschoolse opvang of de (on)betaalde oppas.

- **School/werk**

- ■ **Scholen onder druk om te presteren**

Sinds de invoering van rankings, waarbij scholen worden beoordeeld op hun prestaties aan de hand van het aantal geslaagden en zittenblijvers, voelen veel scholen zich onder druk staan om de nadruk eenzijdig te leggen op de leerprestaties van de leerlingen.

- ■ **Fusies**

Waar vroeger veel scholen zelfstandig functioneerden, zijn nu via fusies veel scholen samengevoegd. Leerlingen gaan nu eerder verloren in de anonimiteit.

- ■ **Speciaal onderwijs**

Er is een beleid in gang gezet om leerlingen zo lang mogelijk te handhaven in het reguliere basis- en voortgezet onderwijs. Daarmee is het reguliere onderwijs steeds meer verplicht om in de programma's rekening te houden met leerlingen met problemen en/of beperkingen.

- ■ **Herschikkingen in het voortgezet onderwijs**

De vroegere huishoudschool en ambachtsschool bestaan allang niet meer. Er hebben de laatste decennia veel herschikkingen plaatsgevonden. Er lijkt nu een tweedeling te zijn ontstaan: het vmbo voor de 'domme' en het havo/vwo voor de 'slimme' leerlingen.

■ ■ Schooluitval

Het aantal jeugdigen dat zonder diploma de school verlaat, is de voorbije decennia verontrustend snel gestegen. In 2002 bedroeg het aantal uitvallers ruim 70.000 leerlingen. Sindsdien is een beleid gevoerd om dat aantal terug te dringen. Dat is ten dele geslaagd, want in 2011 bedroeg het aantal uitvallers ruim 39.000.

■ ■ Spijbelen

Spijbelen is te beschouwen als een indicatie dat leerlingen de school negatief beleven. Ruim 20% van de leerlingen spijbelt. Driekwart van de spijbelaars is incidentele spijbelaar. De spijbelaars komen vooral voor in de lagere vormen van het voortgezet onderwijs i.c. het vmbo.

■ ■ Gewijzigde relaties met leerkrachten

Leerkrachten zijn niet meer vanzelfsprekend de gezaghebbende personen van vroeger. De afstand tussen leerling en leerkracht is kleiner.

■ ■ Langere scholing

In de loop der jaren is de leerplicht langzaam opgeschoven. Nu zijn jeugdigen verplicht om van hun vijfde tot hun achttiende jaar onderwijs te volgen.

■ ■ Werkloosheid

De werkloosheid neemt weer toe. In 2012 waren 108.000 jongeren tussen de 15 en 25 jaar zonder werk. Dat is bijna 13% van het totaal.

■ ■ Ander werk

De aard van de werkzaamheden is sterk veranderd, wat goed zichtbaar is in de afname van ongeschoolde arbeid en de verminderde behoefte aan vakmensen zoals timmerlieden en loodgieters.

■ ■ Meer mobiliteit

Heel lang gold de regel dat een vaste baan in dienst van de overheid of bij een betrouwbaar bedrijf het beste was. Daar is nu geen sprake meer van. Veel mensen – vooral jongeren – wisselen gemakkelijk van baan. Jobhoppen wordt door veel jongeren gezien als een manier om hoger op te komen.

■ ■ Meer banen in deeltijd

Het aantal deeltijdbanen is sterk toegenomen. Vroeger kwam dat nauwelijks voor, nu werkt bijna de helft (49%) van alle werknemers in deeltijd. Bij vrouwen is dat percentage nog hoger: 77.

■ Vrijtijdsbesteding**■ ■ De straat als speelveld is niet meer**

Het aantal uren dat een kind buiten speelt, is in de loop der jaren sterk verminderd als gevolg van toenemende verkeersdruk, meer onveiligheid en toegenomen mogelijkheden om zich thuis te vermaken.

■ ■ Tijdsbesteding in huis

De tijd binnenshuis wordt besteed aan uiteenlopende activiteiten. Het mediagebruik is duidelijk het populairst. Ruim driekwart van de kinderen kijkt dagelijks ½ tot 2 uur televisie. Verder speelt de helft van de kinderen dagelijks computerspelletjes.

■ ■ Internetgebruik

De laatste tien jaar is er sprake van een explosieve groei van het internetgebruik. Onlangs werd vastgesteld dat bijna alle huishoudens inmiddels beschikken over toegang tot het internet.

■ ■ Spelen van computerspelletjes

De opmars van gamen via playstation, computer of televisie is onmiskenbaar. Het blijkt dat kinderen onder de jeugdigen gemiddeld ruim acht uur per week video- of computerspelletjes spelen.

■ ■ Alcoholgebruik

De laatste jaren is het drankgebruik onder scholieren in het voortgezet onderwijs met ruim 10% toegenomen.

■ ■ Drugsgebruik

In tegenstelling tot het toenemend alcoholgebruik, neemt de laatste jaren het gebruik van drugs enigszins af. Tegenwoordig gebruikt een klein deel (8%) van de scholieren softdrugs (cannabis) en een nog veel kleiner deel harddrugs.

Bijlage 12 – Eustress vragenlijst (O’Sullivan, 2011)

		nooit	bijna nooit	soms	vaak	heel vaak	altijd
1.	Hoe vaak ga je met succes om met stressvolle gebeurtenissen op school?						
2.	Hoe vaak ga je met succes om met dagelijkse, kleine ergernissen op school?						
3.	Hoe vaak heb je het gevoel dat stress bijdraagt in het aanpakken van leerproblemen?						
4.	Hoe vaak voel je je door stress gemotiveerd?						
5.	Hoe vaak lukt het je om irritaties op school succesvol de baas te blijven?						
6.	Hoe vaak komt het voor dat je onder druk een schooltaak niet goed uitvoert?						
7.	Hoe vaak komt het voor dat je niet in staat bent om voldoende tijd voor je huiswerk te reserveren?						
8.	Hoe vaak maak je mee dat je prestaties onder druk beter worden?						
9.	Hoe vaak komt het voor dat je onder druk van de school je taak beter uitvoert?						
10.	Hoe vaak komt het voor dat de stress van een examen een positief effect heeft op je prestaties?						

Literatuur

- Aanes, M.M., Mittelmark, M.B. & Hetland, J. (2010). Interpersonal Stress and Poor Health. *European Psychologist*, 15, 3–11.
- Abaid, J.L. & Rudolph, K.D. (2011). Maternal Influences on Youth Responses to Peer Stress. *Developmental Psychology*, 47, 1776–1785.
- Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (2009). *Registratiegegevens*. Utrecht: AMK.
- Ames, S.C., Offord, K.P., Nirelli, L.M., Patten, C.A., Decker, P.A. & Hurt, R.D. (2005). Initial Development of a New Measure of Minor Stress for Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 207–219.
- Amirkhan, J.H. (2012). Stress Overload: A New Approach to the Assessment of Stress. *American Journal of Community Psychology*, 49, 55–71.
- Ayers, T.S. & Sandler, I.N. (2000). *Manual for the CCSC*. Arizona: State University.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *The American Psychologist*, 17, 122–147.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. London: Sage.
- Beke, B.M.W.A., Ferwerda, H.B. & Ploeg, J.D. van der (1999). *Laat de tijd niet door je vingers glippen*. Arnhem: Advies- en Onderzoeksgroep Beke.
- Ben-Zur, H. (1999). The effectiveness of meta-coping strategies. *Personality and Individual Differences*, 26, 923–939.
- Blanchard, E.B., Jones-Alexander, J., Buckley, T.C. & Forneris, L.A. (1999). Psychometric properties of the PTSD Checklist (PCL). *Behavioral Research & Therapy*, 34, 669–673.
- Block, J. & Kremen, A.N. (1996). IQ and Ego-Resilience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 349–361.
- Blom, M. & Oberink, R. (2012). The validity of the DSM-IV PTSD criteria in children and adolescents: A review. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 17 (4), 571–601.
- Bowlby, J. (1951). *Maternal Care and Mental Health*. Geneva: WHO (World Health Organisation).
- Breslau, N., Kessler, R.C., Chilcoat, H.D., Schultz, R.L., Davis, G.C. & Andreski, P. (1998). Trauma and Posttraumatic Stress Disorder in the Community. *Archives of General Psychiatry*, 55, 626–632.
- Brewin, C.R., Lanius, R.A., Novac, A., Schnyder, U. & Galea, S. (2009). Reformulating PTSD for DSM-V: Life After Criterion A. *Journal of Traumatic Stress*, 22, 366–373.
- Catherine, N.L.A., Schonert-Reichl, K.A.S., Hertzman, C. & Oberlander T.F. (2012). *School Mental Health*, 4, 181–192.
- CBS (2011). *Geestelijke ongezondheid in Nederland in kaart gebracht*. Voorburg/Heerlen: CBS.
- Cohen, J.A., Mannarino, A.P. & Deblinger, E. (2006). *Treating trauma and traumatic grief in children and adolescents*. New-York: Guilford.
- Cohen, J.A., Mannarino, A.P. & Deblinger, E. (2008). *Behandeling van trauma bij kinderen en adolescenten*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Coleman, D. (1996). *Emotionele Intelligentie*. Amsterdam/Antwerpen: Contact.
- Coppens, L. & Kregten, C. van (2012). *Zorgen voor getraumatiseerde kinderen: een training voor opvoeders*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Crone, E. (2009). *Het puberende brein*. Amsterdam: Bert Bakker.
- DePrince, A.P., Chu, A.T. & Pineda, A. (2011). Links Between Specific Posttrauma Appraisals and Three Forms of Trauma-related Distress. *Psychological Trauma*, 3, 430–441.
- Dohrenwend, B.S. & Dohrenwend, P. (1974). *Stressful Life Events: Their Nature and Effects*. New York: Wiley & Sons.
- Dorsseleer, S., Looze, M. de, Vermeulen-Smit, E., Roos, S. de, Verdurmen, J., Bogt, T. ter & Vollebergh, W. (2010). *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Utrecht: Trimbos Instituut.
- Driesen, M. (2011). *Geestelijke ongezondheid in Nederland in kaart gebracht*. Voorburg/Heerlen: CBS.
- Eland, J., Roos, C. de & Kleber, R. (2000). *Kind & trauma. Een opvangprogramma*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Eth, S. & Pynoos, R.S. (eds), (1985). *Post-traumatic stress disorder in children*. Washington, DC: American Psychiatric Press.
- Eurobarometer (1999). *The mental health situation of the European population*. Straatsburg: EORG.
- Garzey, N. (1981). Children under stress. In: A.I. Rabin, J. Aronoff & R.A. Zucker (eds), *Further Exploration in Personality*. New-York: John Wiley.
- Gazelle, H. & Druhen, M.J. (2009). Anxious Solitudes and Peer Exclusion Predict Social Helplessness, Upset Affect and Vagal Regulation in Response to Behavioral Rejection by a Friend. *Developmental Psychology*, 45, 1077–1096.
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity*. Cambridge: Polity Press.
- Gilbert, R., Widon, C.S., Brown, K., Fergusson, D., Webb, E. & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high income countries. *The Lancet*, 373, 68–81.
- Graaf, R. de, Have, M. ten & Dorsseleer, S. van (2010). *De psychische gezondheid van de Nederlandse bevolking*. Utrecht: Trimbos Instituut.

- Griffith, M.A., Dubow, E.F. & Ippolito, M.F. (2000). Developmental and Cross-Situational Differences in Adolescents' Coping Strategies. *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 183–196.
- Hanson, T.L. & Kim, J.O. (2007). *Measuring resilience and youth development*. Washington DC: Department of Education.
- HBSC-Nederland (2009). *Health Behaviour in School-aged Children*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Hernandez, B.C. (2008). *The Children's Coping Behavior Questionnaire*. Louisiana State University New Orleans: Thesis.
- Hetherington, E.M., Cox, M. & Cox, R. (1985). Effects of divorce on parents and children. In: M.E. Lamb (ed.), *Non-traditional families*. Hillsdale: Erlbaum.
- Holmes, T.H. & Rahe, R.H. (1967). The Social Readjustment Rating Scale. *Journal of Psychosomatic Research*, 11, 213–218.
- Hölzel, B.K., Carmody, J., Evans, K.C., Dusek, J.A., Pitman, R.K. & Lazar, S.W. (2010). Stress reduction correlates with structural changes in amygdala. *SCAN*, 5, 11–17.
- Horowitz, M.J. (1976). *Stress response syndroms*. New York: Jason Aronson.
- Johnson, K. (1989). *Trauma in the lives of children*. London: Macmillan Education.
- Jolles, J. (2011). *Ellis en het verbreinen*. Amsterdam-Maastricht: Neuropsych Publishers.
- Kelly, J.B. (2000). Children's Adjustment in Conflicted Marriage and Divorce. *Journal of American Academy Child and Adolescence Psychiatry*, 39, 963–973.
- Kleber, R.J. (1986). *Traumatische ervaringen, gevolgen en verwerking*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Koolhaas, J.M., Bartolomucca, A., Buwalda, B., Boer, S.F. de, Flügge, G., Korte, S.M., Meerlo, P., Squito, A. & Fuchs, E. (2011). Stress revisited: a critical evaluation of the stress concept. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 35, 1291–1301.
- Krohne, H.W. & Rogner, J. (1982). Repression-sensation as a central construct of coping research. *Stress and Anxiety Series*, 167–197.
- Krohne, H.W. (1993). Vigilance and cognitive avoidance as concepts of coping research. In: H.W. Krohe (ed.), *Attention and Avoidance*. Seattle: Hogrefe & Huber.
- Krohne, H.W. (1996). Individual differences in coping. In: M. Zeidner & N.S. Endler (eds), *Handbook of Coping*. New York: Wiley.
- Lamers-Winkelmann, F., Slot, N.W., Bijl, B. & Vijlbrief, A.C. (2007). *Scholieren over mishandeling. Resultaten van een landelijk onderzoek naar de omvang van kindermishandeling*. Amsterdam: Vrije Universiteit/PI research.
- Landelijk Psychotraumacentrum voor Kinderen en Jongeren (2011). *Toolkit Kind en Trauma*. Utrecht: UMC.
- Lazarus, R.S., Deese, J. & Osler, S.F. (1952). The effects of psychological stress upon performances. *Psychological Bulletin*, 49, 293–317.
- Lazarus, R.S. (1966). *Psychological Stress and the Coping Process*. New York: McGraw-Hill.
- Lazarus, R.S. & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal and Coping*. New York: Springer.
- Lazarus, R.S. (1993). From Psychological Stress to the Emotions: A history of Changing Outlooks. *Annual Review of Psychology*, 44, 1–21.
- Lee, E.H. (2012). Review of the Psychometric Evidence of the Perceived Stress Scale. *Asian Nursing Research*, 6, 121–127.
- MacMillan, H.L., Wathen, C.N., Barlow, J., Fergusson, D.M., Leventhal, J.M. & Taussig, H.N. (2009). Interventions to prevent child maltreatment and associate impairment. *The Lancet*, 373, 250–266.
- Martin-Herz, S.P., Zatzick, D.F. & McMahon, R.J. (2012). Health-Related Quality of Life in Children and Adolescents Following Traumatic Injury: A Review. *Clinical Child and Family Review*, 15, 192–214.
- Maslow, A.H. (1970). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.
- Masten, A.S. & Obradovic, J. (2006). Competence and Resilience in Development. *Annals New York Academy of Sciences*, 1094, 13–17.
- Masten, C.L., Telzer, E.H., Fuligny, A.J., Lieberman, M.D. & Eisenberger N.I. (2012). Time spent with friends in adolescence relates to less neural sensitivity to later peer rejection. *SCAN*, 7, 106–114.
- Meichenbaum, D. (1985) *Stress Inoculation Training*. New York: Pergamon Press.
- Meichenbaum, D. (2007). Stress inoculation training; a preventive and treatment approach. In: P.M. Lehrer, R.L. Woolfolk & W.S. Simer (eds), *Principles and Practice of Stress Management*. New York: Guilford Press.
- Meiser-Stedman, R., Smith, P., Glucksman, E., Yule, W. & Dalgleish, T. (2008). The Post Traumatic Stress Disorder Diagnosis in Preschool- and Elementary School-Age Children Exposed to Motor Vehicle Accidents. *American Journal of Psychiatry*, 165, 1326–1338.
- Mellinger, G.J. & Manheimer, D.J. (1967). An exposure-coping model of accident liability among children. *Journal of Health and Social Behavior*, 8, 96–106.

- Melnyk, B.M. & Alpert-Gillis, L.J. (1997). Coping with Marital Separation. *Journal of Pediatric Health Care*, 11, 165–174.
- Nelis, H. & Stark, Y. van (2010). *Puberbrein binnenste buiten*. Utrecht/Antwerpen: Kosmos.
- Nelson, D. & Cooper, C. (2005). Stress and health: A positive direction. *Stress and Health*, 21, 73–75.
- Nixon, R.D.V., Ellis, A.A., Nehmy, J.J. & Ball, S. (2010). Screening and Predicting Post Traumatic Stress and Depression in Children Following Single-Incident Trauma. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 39, 588–596.
- O'Sullivan, C. (2011). The relationship between hope, eustress, self-efficacy, and life satisfaction among undergraduates. *Social Indicators Research*, 101, 155–172.
- Ploeg, J.D. van der (1986). *Inzicht in jongeren met belemmerd uitzicht*. Rijksuniversiteit Leiden: Vakgroep Orthopedagogiek.
- Ploeg, J.D. van der & Scholte, E.M. (1997). *Vraag- en aanbodanalyse van de jeugdhulpverlening*. Rotterdam/Amsterdam: GG&GD/Nippo.
- Ploeg, J.D. van der (2011). *Gedragsproblemen; ontwikkelingen en risico's*. Rotterdam: Lemniscaat (Orthoreeks).
- Plumert, J.M. (1995). Relations between children's overestimation of their physical abilities and accident proneness. *Developmental Psychology*, 31, 866–876.
- Reynolds, A.J., Mathieson, L.C. & Topitzes, J.W. (2009). Do Early Childhood Interventions Prevent Child Maltreatment? *Child Maltreatment*, 14, 182–206.
- Russell, E., Koren, G., Rieder, M. & Uum, S. van (2012). Hair cortisol as a marker of chronic stress. *Psychoneuroendocrinology*, 37, 589–601.
- Saksvik, I.B. & Hetland, H. (2011). The role of personality in stress perception across different vocational types. *Journal of employment counseling*, 48, 3–16.
- Sandler, I.N. & Block, M. (1979). Life Stress and Maladaptation of Children. *American Journal of Community Psychology*, 7, 425–440.
- Scheeringa, M.S., Zeanah, C.H. & Cohen, J.A. (2011). PTSD in children and adolescents: toward an empirically based algorithm. *Depression and Anxiety*, 28, 770–782.
- Schlotz, W., Yim, H.S., Zoccola, P.M., Jansen, L. & Schulz, P. (2011). The Perceived Stress Reactivity Scale. *Psychological Assessment*, 23, 80–94.
- Schreurs, P.J.G., Tellegen, B. & Willige, G. van, (1984). Copinglijst. *Gedrag*, 12, 101–117.
- Selye, H. (1956). *The Stress of Life*. New York: McGraw-Hill.
- Selye, H. (1975). *Stress without distress*. Philadelphia: Lippincott Publishing.
- Sentenac, M., Arnaud, C., Gavin, A., Molcho, M., Gabhainn, S.N & Godeau, E. (2011). Peer Victimization Among School-aged Children With Chronic Conditions. *Epidemiologic Reviews*, 34, 120–128.
- Simmons, B.L., Gooty, J., Nelson, D.L. & Little, L.M. (2009). Secure attachment: implications for hope, trust, burnout and performance. *Journal of Organizational behavior*, 30, 233–247.
- Skinner, E.A., Edge, K., Altman, J. & Sherwood, H. (2003). Searching for the structure of coping; a review. *Psychological Bulletin*, 129, 216–269.
- Smith, J. & Prior, M. (1995). Temperament and Stress Resilience in School-Age Children. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 34, 168–179.
- Sobel, R. (1970). The psychiatric implications of accidental poisoning in childhood. *Pediatric Clinic*, 17, 653–685.
- Spangenberg, F. & Lampert, M. (2011). *De grenzeloze generatie en de onstuitbare opmars van de B.V. IK*. Amsterdam: Studio Pollmann.
- Spirito, A. & Williams, C. (1988). Development of a brief coping checklist for use with pediatric populations. *Journal of Pediatric Psychology*, 13, 555–574.
- Spitz, R. (1951). The psychogenic diseases in infancy. *The Psychoanalytic Study*, 6, 255–264.
- Stallard, P., Velleman, R., Langsford, J. & Baldwin, S. (2001). Coping and psychological distress in children involved in road traffic accidents. *British Journal of Clinical Psychology*, 40, 197–208.
- Strand, V.G., Sarmiento, T.L. & Pasquale, L.E. (2005). Assessment and screening tools for trauma in children and adolescents. *Trauma, Violence & Abuse*, 6, 55–78.
- Tenenbaum, L.S., Varjas, K., Meyers, J. & Parris, L. (2011). Coping strategies and perceived effectiveness in fourth through eighth grade victims of bullying. *School Psychology International*, 32, 263–287.
- Terr, L.C. (1981). Psychic Trauma in Children. *American Journal of Psychiatry*, 138, 14–20.
- Toffler, A. (1980). *The third wave*. New York: Bantam Books.
- Treur, F. (2012). Brief voor de koning. *NRC*, 10-2–12.
- Vanderfaellie, J. (2010). Risicofactoren van kindermishandeling. In: J.D. van der Ploeg & R. de Groot (red.), *Kindermishandeling: een complex probleem*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

- Vélez, C.E., Wolchik, S.A., Tein, J. & Sandler, I. (2011). Protecting Children From the Consequences of Divorce. *Child Development, 82*, 244–257.
- Vries, A.P.J. de, Kassam-Adams, N., Cnaan, A., Gallagher, P.R. & Winston, F.K. (1999). Looking Beyond the Physical Injury. *Pediatrics, 104*, 1293–1299.
- Wallerstein, J.S. & Blakeslee, E. (1989). *Nieuwe kansen*. Zeist: Het Spectrum.
- Westbrook, M.T. (1979). A classification of coping behavior based on multidimensional scaling of similarity ratings. *Journal of Clinical Psychology, 35*, 407–409.
- Wilson, J.R. (1979). The collection and interpretation of domestic accident data. *Applied Ergonomics, 10*, 71–78.
- Wilson, K.R. & Hansen, D.J. (2011). The traumatic stress response in child maltreatment and resultant neuropsychological effects. *Aggression and Violent Behavior, 16*, 87–97.
- Winston, F.K., Kassam-Adams, N., Vivarelli-O'Neill, C., Ford, J., Newman, E., Baxt, C., Stafford, P. & Cnaan, A. (2002). Acute Stress Disorder Symptoms in Children and Their Parents After Pediatric Traffic Injury. *Pediatrics, 109*, 1–7.
- IJzendoorn, M.H. van, Prinzie, P., Euser, E.M., Groeneveld, M.G., Bakermans-Kranenburg, M.J., Juffer, F. & San Martin Beuk, M. (2007). *Kindermishandeling in Nederland anno 2005*. Leiden: Universiteit Leiden.

Register

A

B

C

A

Adolescent Minor Stress
Inventory 49
adrenaline 41
afleiding zoeken 75
afstand nemen 75
afwijzing 30, 45
agressie 8, 14, 42, 45, 106
amygdala 42
anderen de schuld geven 75
angst 8, 14, 42
appraisal 6, 12
– primair 6
– secundair 6
attitude 123
autoriteit 112

B

basisbehoeften 102
beeldvorming 133
bescherming 68, 117
big five 122
brein
– groei en ontwikkeling 45
– omgevingsinvloeden 45
bronnen van stress 30

C

Children's Coping Behavior
Questionnaire 52
Children's Coping Strategies
Checklist 52
cognitieve gedragtherapie 88
cognitieve herstructurering 75, 133
controle 7, 12
– verlies van 33
– zelf- 45
coping 6, 12, 70
– effectieve 22
coping efficacy 82
copingproces 14
copingschaal 52
copingstrategie 12, 13
– actief 94
– clusters 15
– confronterend 15
– dispositioneel 27
– dispositioneel niveau 17
– effectiviteit 22, 23
– emotiegericht 14, 24

– en problematisch gedrag 19
– gedragsniveau 17
– hypersensitief 26
– mengvormen 16
– ontwikkeling 18
– probleemgericht 14, 24
– repressief 26
– situationeel 27
– vermijdend 14, 94
cortisol 40
– meting 51

D

delinquent 86
depressie 8, 87
deprivatie 30
Diagnostic and Statistical Manual
of Mental Disorders (DSM) 9, 58
distress 120, 126
draagkracht 2
draaglast 2
DSM 9, 58

E

echtscheiding 82
Ego-Resilience Scale (ERS) 71
emotioneel reageren 75
empathie 45
eustress 120, 126
exposure-coping model 78

G

general adaption syndrom 3
gezinskenmerk 68

H

hechting 123
herbeleving 63
hippocampus 42
hoop 124
Horizonmethodiek 98
hospitalisatiesyndroom 4
HPA-as 42
hypervigilantie 26
hypothalamus 42

I

identificatie 131
identiteit 112
individuele invalshoek 5
inschattingsproces 12, 13
interpersoonlijke stress 102
interventie 87
isoleren 92

J

Jes 88

K

KIES 88
kindermishandeling 92
– oorzaken 96
klacht
– psychosomatische 54, 63
kwaliteit van leven 76

L

leeftijdgenoot
– omgang met 102
lichamelijke mishandeling 92
limbisch systeem 42
locus of control 35, 85

M

manipuleren 92
Marietje Kessels Project 97
metastrategie 26
minachten 92
misbruik
– seksueel 92
mishandeling
– kinder- 92
– lichamelijke 92
– psychische 92

N

neurotransmitter 40
non-participerende strategie 104
non-specifieke reactie 3

noradrenale line 41
Nurse Family Partnership 97

O

omgevingskenmerk 36, 69
ondersteuning 92
ongeluk 74
onmacht 27
ontkenning 63, 131
ontwikkelingsfase 86
onveilige hechting 124
onvoorspelbaar 7, 33
optimisme 124
opvoeden 77, 96, 117
outcry 63
oxytocine 69

P

participerende strategie 104
PCL 65
peerstress 44, 102
Perceived Stress Scale 51
Perceived Stress Reactivity Scale 50
persoonlijkheidskenmerk 35, 68
– big five 122
– self-efficacy 122
– zelfbeeld 122
politieke partij 112
positieve benadering 75
positieve stress 120
Post Traumatic Stress Disorder (PTSD) 58
posttraumatische groei (PTG) 64
posttraumatische stressstoornis (PTSS) 9
prefrontale cortex 41
preventie
– primaire 97
– secundaire 97
– tertiaire 97
preventieprogramma 97
probleemoplossende strategie 134
projectie 131
psychische mishandeling 92
psychosomatisch 54
psychotrauma 9
PTG 64
PTSD 58
PTSD-Checklist (PCL) 65
PTSS 58, 59

– meetinstrumenten 64
– symptomen 62

R

religie 112
Resilience Scale (RS) 71

S

samenleving
– competitieve 114
– veranderingen 112
seksueel misbruik 92, 95
serotonine 69
shell shock 58
sociaal gedrag 102
sociaal netwerk 36
sociaaleconomisch milieu 37
Social Readjustment Rating Scale (SRRS) 4
sociale hulpeloosheid 107
sociale klasse 112
sociale vaardigheid 102
Steps 98
steun en advies zoeken 75
Stevig Ouderschap 97
stress
– behandeling 130
– chronisch 107
– definitie 2, 6
– incidenteel 107
– interpersoonlijke 102
– meetinstrumenten 49
– peer- 102
– prevalentie 48
– reacties 7
Stress Inoculation Training (SIT) 133
Stress Overload Scale 49
stressbeleving 130
stressbron 30
– ambigu 32
– chronisch 33
– controleerbaarheid 33
– duidelijk 32
– eenmalig 33
– intensiteit 33
– onvoorspelbaarheid 33
– reactie op 34
Stressful Life Events Scale 5
stresshormoon 40
stressor 2

– effectiviteit 115
– fysiologisch 3
– perfectionisme 114
– presteren 114
– psychologisch 4
– rationaliteit 114
– sociale status 115
stressresponsyndroom 63
stressschaal 49
systematische desensitatie 131

T

temperament 35, 84
terroriseren 92
tevredenheid 125
therapie
– cognitieve gedrags- 132
– gedrags- 131
– psychodynamische 131
toekomst 88, 134
toepassing en doorwerking 134
Toolkit Kind en Trauma 135
trauma 9, 58
– verwerking 63
Traumagerichte Cognitieve Gedragstherapie 134
traumatische gebeurtenis 62

V

veerkracht 68
– meten 71
veilige hechting 123
verandering
– in het gezin 116
– in vrijetijdsbesteding 116
– instituties 117
– mentaliteit 118
– op het werk 116
– op school 116
– sociaal bewustzijn 117
verkeersongeval 74
– preventie 79
– psychische naweeën 75, 76
vertrouwen 123
verwaarlozing 4, 31, 45, 92
– affectieve 92
– fysieke 92
– pedagogische 92
verwerking 63
voltuiging 63
Voorzorg 97

W

- wantrouwen 124
- Westbrook
 - schaal van 53

Z

- zelfbeeld 36, 84
- zelfbeheersing 36
- zelfbeschikking 35, 85
- zelfcontrole 45, 78
- zelfhandhavingsstrategie 13
- zelfinstructie 134
- zelfinzicht 133
- zelfrealisatie 117
- zich terugtrekken 75
- ziekenhuisopname 74
- Zorgen voor getraumatiseerde kinderen 136